

สงครามรัสเซีย-ยูเครน กับมุมมองของการรบทางเรือ

โดย นาวาโท สุระ บรรจงจิตร

ภาพที่ ๑ แสดงปีที่ระลอกทหารยูเครนบนเกาะ Snake Island
กำลังทำหายเรือรบรัสเซียในสงครามรัสเซีย-ยูเครน

ที่มา: <https://UkraineCrisis.org>

หลักการยุทธวิธีและการรบทางเรือ เป็นศาสตร์และศิลป์ในการใช้กำลังทางเรือ (อันประกอบด้วย เรือผิวน้ำ เรือดำน้ำ อากาศนาวิ หน่วยรบพิเศษ และกำลังป้องกันฝั่ง) ในการควบคุมทะเลหรือปฏิเสธการใช้ทะเลเพื่อให้ได้มาซึ่งชัยชนะในการรบ หรือเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ในสงครามทางเรือรวมถึงการปฏิบัติการทางทหารนอกเหนือจากการทำสงคราม^๔ ซึ่งสามารถแบ่งองค์ประกอบได้ในส่วนของ “ศาสตร์” คือการศึกษาหลักการทฤษฎีต่าง ๆ และ “ศิลป์” คือการศึกษาจากประสบการณ์จริงในการปฏิบัติ อย่างไรก็ตาม การรบทางเรือเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นไม่บ่อยนัก การรวบรวมประสบการณ์จากการปฏิบัติจริงจึงมีโอกาสนั้นไปได้น้อย และมีความจำเป็นต้องชดเชยด้วยการศึกษาเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ ซึ่งก็ยังคงเป็นเรื่องยาก เนื่องจากการรบทางเรือสมัยใหม่มีตัวอย่างเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นไม่บ่อยครั้ง และการรวบรวมข้อมูลเมื่อเกิดการรบทางเรือที่เกิดขึ้นก็เป็นสิ่งที่ทำได้ยาก

ส่งผลให้การศึกษาตัวอย่างเหตุการณ์สงครามทางเรือมักไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลหลักฐานปฐมภูมิ (Primary Source) จากผู้ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์โดยตรง แต่เป็นการศึกษาจากข้อมูลหลักฐานทุติยภูมิ (Secondary Source) ที่เกิดขึ้นภายหลังจากเหตุการณ์สิ้นสุดไปแล้ว หรือข้อมูลหลักฐานตติยภูมิ (Tertiary Source) ที่นำเอาข้อมูลหลักฐานทุติยภูมิมาทำการศึกษาวิเคราะห์เพิ่มเติม ตัวอย่างเช่น การศึกษาการรบทางเรือในสงครามโลกครั้งที่ ๒ การรบทางเรือในสงครามยเมคิปปูร์ และการรบทางเรือในสงครามหมู่เกาะฟอล์คแลนด์ ซึ่งถือเป็นการศึกษาภาคบังคับในหลักสูตรต่างๆ ของโรงเรียนนายทหารเรือชั้นต้น และโรงเรียนเสนาธิการทหารเรือ

สงครามรัสเซีย-ยูเครน เป็นตัวอย่างเหตุการณ์ที่ใกล้เคียงกับการรบเต็มรูปแบบมากที่สุดที่กำลังดำเนินต่อเนื่องอยู่ในปัจจุบัน (ถึงแม้ว่าฝ่ายรัสเซียจะปฏิเสธว่าไม่ใช่สงคราม แต่เป็น “ปฏิบัติการทางทหารพิเศษ”) ในขณะที่ผู้เขียนเริ่มเขียนบทความนี้กำลังเริ่มเข้าสู่เดือนที่ ๓ ของเหตุการณ์สงครามรัสเซีย-ยูเครน และยังไม่เห็นแนวโน้มว่าจะสิ้นสุดสงครามในเร็ว ๆ นี้ ซึ่งเทคโนโลยีการสื่อสารและสารสนเทศสมัยใหม่ในปัจจุบันช่วยให้เราสามารถเข้าถึงข้อมูลหลักฐานปฐมภูมิจากผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์ หรือข้อมูลหลักฐานทุติยภูมิที่ใกล้เคียงกับช่วงเวลาที่เกิดเหตุการณ์นั้นเกิดขึ้น นับเป็นประสบการณ์ที่มีความน่าสนใจและเป็นโอกาสอันดีที่จะได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบกับยุทธวิธีและหลักการสงครามทางเรือ

การรบทางเรือในสงครามทางบก

จากข้อมูลในสื่อเปิดทั่วไปเกี่ยวกับสงครามรัสเซีย-ยูเครน ตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๖๕ จะเห็นว่าส่วนใหญ่เป็นข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์การรบที่เกิดขึ้นบนบก ตัวอย่างเช่น แผนภาพสถานการณ์รายวันที่จัดทำขึ้นโดยกระทรวงกลาโหมอังกฤษ และภาพความเสียหายของทั้งฝั่งรัสเซียและฝั่งยูเครนจากสื่อออนไลน์ต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีข้อมูลปฐมภูมิจากทหาร

อาสาต่างชาติที่เข้าไปช่วยรบในยูเครนที่แชร์ภาพสถานการณ์จริงในสื่อทวิตเตอร์ เช่น James Vasquez (<https://twitter.com/jmvasquez1974>) และ The Dirty Dozen (<https://twitter.com/dirtydozeneira>) ซึ่งนับเป็นปรากฏการณ์ใหม่ในโลกยุคข้อมูลข่าวสารที่เราสามารถติดตามข่าวสารสถานการณ์สงครามอย่างใกล้ชิดจากผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์จริง ยิ่งกว่าการติดตามยุทธการ Shock and Awe จากสำนักข่าว CNN ในสมัยสงครามอ่าวเปอร์เซีย ทั้งนี้ การติดตามข่าวสารทางอินเทอร์เน็ตควรพิจารณาแหล่งข่าวที่น่าเชื่อถือจากหลายแหล่งประกอบกันและระมัดระวังข่าวปลอมหรือ Fake News

ภาพที่ ๒ แผนภาพของกระทรวงกลาโหมอังกฤษ แสดงสถานการณ์และกำลังรบของรัสเซียในยูเครนเมื่อปลายเดือนมีนาคม ๒๕๖๔

ที่มา: กระทรวงกลาโหมอังกฤษ

อย่างไรก็ดี ข้อมูลข่าวสารและภาพสถานการณ์ที่เผยแพร่ในสื่อต่าง ๆ ล้วนเป็นข้อมูลสถานการณ์ที่เกิดขึ้นบนบกเกือบทั้งสิ้น ตั้งแต่ภาพขบวนยานเกราะรัสเซียยาวหลายสิบลำที่มุ่งหน้าไปยังกรุงคีฟของยูเครน ไปจนถึง

ภาพการใช้งานจรวดต่อต้านรถถัง NLAW และ Javelin ต่อรถถังรัสเซีย
อย่างได้ผล เว้นแต่เพียงข้อมูลเหตุการณ์ทางทะเลบางอย่างที่เกิดขึ้นใน
บริเวณใกล้ฝั่ง เช่น เหตุการณ์การโจมตีเรือยกพลขึ้นบกชั้น Alligator ของรัสเซีย
ในท่าเรือเมือง Berdyansk รวมถึงเหตุการณ์เรือลาดตระเวน Moskva ที่
ถูกยิงจมด้วยอาวุธปล่อยนำวิถีที่ยิงจากชายฝั่ง ในขณะที่เราแทบไม่มีข้อมูล
ของภาพสถานการณ์อื่นในทะเลเลย เนื่องจากความยากของการติดตาม
สถานการณ์ในทะเลที่ต้องใช้เครื่องมือเฉพาะทางมากกว่า เช่น ภาพถ่ายดาวเทียม
การดักจับการสื่อสารระยะไกล และข้อมูลจากระบบแสดงตนอัตโนมัติ หรือ
Automatic Identification System (AIS) ของเรือในทะเล

จากการที่เราไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารด้านสถานการณ์ในทะเลอย่าง
เพียงพอ ทำให้หลายคนเข้าใจว่าสงครามรัสเซีย-ยูเครนในครั้งนี้เป็นเพียง
สงครามทางบก แต่จากการพิจารณาสถานการณ์สงครามในภาพใหญ่จะ
พบว่าสงครามรัสเซีย-ยูเครนยังคงมีปัจจัยทางทะเลอย่างมีนัยสำคัญ ทั้งต่อ
แนวรบด้านใต้บริเวณแนวชายฝั่งทะเลดำกับทะเลเอซอฟและต่อสถานการณ์
สงครามโดยรวม ซึ่งสามารถนำมาเป็นบทเรียนการศึกษาหลักการยุทธวิธี
และการรบทางเรือได้เป็นอย่างดี

ภาพที่ ๓ การโจมตีท่าเรือ Berdyansk ส่งผลให้เรือยกพลขึ้นบกชั้น Alligator
จม ๑ ลำ กับเรือยกพลขึ้นบกชั้น Ropucha เสียหาย ๒ ลำ

ที่มา: Naval News

จากหลักทฤษฎีสู่การปฏิบัติ

บรรณสารหลักนิตยสารสงครามทางเรือของ ทร.สหรัฐฯ Naval Doctrine Publication 1 “Naval Warfare” กล่าวถึงคุณลักษณะสำคัญของกำลังทางเรือ อาทิ ความคล่องตัว (Mobility) การปฏิบัติการโพ้นทะเล (Expeditionary) และการอยู่ในพื้นที่ได้เป็นเวลานาน (Sustainability)^๑ ซึ่งคุณลักษณะเหล่านี้ทำให้กำลังทางเรือมีขีดความสามารถในการปฏิบัติการในสภาพแวดล้อมทางทะเลที่มีความซับซ้อนในบริเวณพื้นที่ห่างไกล แต่ความสามารถในการปฏิบัติการในบริเวณพื้นที่ปฏิบัติการห่างไกลของกำลังทางเรือก็ทำให้เป็นเรื่องยากในการรวบรวมและติดตามข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสถานการณ์การรบทางทะเล ถึงแม้ว่าเทคโนโลยีการสื่อสารและสารสนเทศในปัจจุบันจะมีความก้าวหน้าไปมากก็ตาม

Bernard Brodie กล่าวในหนังสือ A Layman’s Guide to Naval Strategy ว่าวัตถุประสงค์หลักของการใช้กำลังทางเรือ คือ การพยายามได้มาซึ่งการครองทะเล (Command of the Sea)^๒ หมายถึงการมีเสรีภาพอย่างสมบูรณ์ในการปฏิบัติการในทะเลรวมถึงห้วงอากาศเหนือผิวน้ำและมิติใต้น้ำ โดยที่กำลังทางเรือฝ่ายศัตรูไม่สามารถขัดขวางได้ แนวคิดของการครองทะเลถูกทำให้เป็นที่แพร่หลายจากงานเขียนของ Alfred Thayer Mahan และ Sir Julian Corbett อย่างไรก็ดี ในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันว่าการครองทะเลอย่างสมบูรณ์มีโอกาสเป็นไปได้น้อยมาก และในทางปฏิบัติจะมีความเป็นไปได้ในลักษณะของการควบคุมทะเล (Sea Control) หมายถึงการมีเสรีในการปฏิบัติและการใช้ประโยชน์จากทะเลในพื้นที่และห้วงเวลาหนึ่ง โดยที่ฝ่ายศัตรูยังมีโอกาสที่จะปฏิบัติการได้อย่างจำกัด แนวคิดของการครองทะเลและการควบคุมทะเลมีความแตกต่างจากการยึดครองพื้นที่ทางบก เนื่องจากความคล่องตัวในการเคลื่อนที่ของกำลังทางเรือประกอบกับสภาพแวดล้อมทางทะเลที่ไม่มีปัจจัยของสภาพภูมิประเทศเหมือนกับสภาพแวดล้อมทางบก ส่งผลให้การรบทางเรือไม่มีการตั้งแนวรบ และไม่มีการ

สร้างกำแพงหรือป้อมค่ายเพื่อป้องกันพื้นที่ ทำให้การยึดครองพื้นที่ทางทะเลไม่สามารถทำได้จริง แต่การควบคุมทะเลหมายถึงการสร้างสภาวะทางทะเลให้เกิดเสรีในการปฏิบัติทางทะเลเฉพาะในพื้นที่และช่วงเวลาที่ต้องการ^๔

ผู้ที่ศึกษาหลักการยุทธวิธีและการรบทางเรือมักมุ่งเน้นวัตถุประสงค์ไปที่การได้มาซึ่งการควบคุมทะเล แต่ทั้งนี้การได้มาซึ่งการควบคุมทะเลไม่ได้อาศัยการยึดครองพื้นที่และไม่ใช่วัตถุประสงค์สุดท้ายในตัวเองของการใช้กำลังทางเรือ ในทางปฏิบัติแล้วการควบคุมทะเลจะมีความเกี่ยวข้องกับสถานการณ์ทางบก กล่าวคือ เป็นการนำเสรีในการปฏิบัติการทางทะเลไปใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสถานการณ์บนฝั่งต่อไป ตามที่ Wayne Hughes และ Robert Girrier กล่าวในหนังสือ Fleet Tactics and Naval Operations ว่า “The Seat of the Purpose is on the Land” หรือรากฐานของวัตถุประสงค์หลัก (ของการปฏิบัติการทางเรือ) อยู่บนฝั่ง^๕ อันจะเห็นได้จากประวัติศาสตร์การรบทางเรือต่าง ๆ ที่ล้วนมีความเกี่ยวข้องกับสถานการณ์บนฝั่ง ไม่ว่าจะเป็นการได้มาซึ่งเสรีในการปฏิบัติทางทะเลเพื่อโจมตีฝั่งและเคลื่อนกำลังฝ่ายเราขึ้นสู่ฝั่ง หรือเป็นการจำกัดฝ่ายศัตรูให้อยู่บนฝั่งและไม่สามารถเคลื่อนกำลังออกสู่ทะเลได้ นอกจากนี้ การพัฒนาเทคโนโลยีการตรวจการณ์และอาวุธปล่อยนำวิถีระยะไกล ทำให้การได้มาซึ่งการควบคุมทะเลมีความเกี่ยวข้องกับสถานการณ์บนฝั่งมากยิ่งขึ้น ทั้งในส่วนของ การโจมตีฝั่งระยะไกลจากกำลังรบในทะเล และการป้องกันฝั่งจากกำลังรบทางทะเลของฝ่ายศัตรูด้วยอาวุธปล่อยนำวิถีระยะไกลจากฐานยิงบนฝั่ง (หรือเรียกอีกอย่างว่าเป็นการต่อต้านการควบคุมทะเล) ซึ่งโดยสรุปแล้ว การนำเสรีในการปฏิบัติที่ได้จากการควบคุมทะเลไปใช้ประโยชน์ที่ส่งผลต่อสถานการณ์บนฝั่งสามารถแบ่งออกได้เป็น การปิดอ่าวเพื่อตัดเส้นทางคมนาคมขนส่งทางทะเลที่หล่อเลี้ยงเศรษฐกิจบนฝั่ง การยกพลขึ้นบกหรือการเคลื่อนกำลังขึ้นสู่ฝั่ง และการโจมตีฝั่ง^๖

การปฏิบัติของฝ่ายรัสเซียในสงครามรัสเซีย-ยูเครนแสดงให้เห็นตัวอย่างคลาสสิกของหลักการสงครามทางเรือในการได้มาซึ่งการควบคุมทะเลและการใช้ประโยชน์จากการเสรีในการปฏิบัติการทางทะเลที่ส่งผลต่อสถานการณ์บนฝั่ง ทั้งในส่วนของการบินอ่าวเพื่อตัดเส้นทางคมนาคมขนส่งทางทะเล การเคลื่อนกำลังขึ้นสู่ฝั่ง และการโจมตีฝั่ง โดยกำลังทางเรือของรัสเซียมีความได้เปรียบมาตั้งแต่เมื่อรัสเซียยึดครองไครเมียและฐานทัพเรือ Sevastopol จากยูเครนเมื่อปี ๒๕๔๘ ซึ่งในครั้งนั้นรัสเซียได้ยึดครองกำลังทางเรือของยูเครนไปเกือบทั้งหมด เหลือเพียงเรือฟรีเกต Hetman Sahaidachny กับเรือขนาดเล็กอื่นๆ ในขณะที่รัสเซียได้เตรียมการเสริมกำลังทางเรือในทะเลดำและทะเลอะซอฟจากกองเรือบอลติกและกองเรือภาคเหนือตั้งแต่ต้นปี ๒๕๖๕ ควบคู่ไปกับการเสริมกำลังทางบกประมาณ ๒ แสนนาย ตามแนวชายแดนรัสเซีย-ยูเครน ทำให้กำลังทางเรือของรัสเซียสามารถทำการควบคุมทะเลในบริเวณทะเลดำและทะเลอะซอฟได้อย่างง่ายดายในช่วงแรก ซึ่งนับตั้งแต่เริ่มต้นสงครามรัสเซีย-ยูเครนเมื่อปลายเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๖๕ รัสเซียได้ส่งกำลังเข้ายึดครองที่ตั้งสำคัญของยูเครนบนเกาะงู (Snake Island) ทางตะวันตกเฉียงเหนือของทะเลดำ และวางกำลังทางเรือปิดอ่าวบริเวณทะเลดำและทะเลอะซอฟ รวมถึงเมืองท่าสำคัญของยูเครน เช่น Odessa และ Mariupol เพื่อจำกัดการปฏิบัติการทางเรือและตัดเส้นทางคมนาคมขนส่งทางทะเลของยูเครน ส่งผลให้การนำเข้า-ส่งออกทางทะเลถูกตัดขาด และสนับสนุนต่าง ๆ จากต่างประเทศต้องทำการลำเลียงทางบกผ่านชายแดนโปแลนด์เท่านั้น

หลังจากที่รัสเซียได้มาซึ่งการควบคุมทะเลตั้งแต่ช่วงต้นสงครามก็ได้ดำเนินการต่อในส่วนของการยกพลขึ้นบกเคลื่อนกำลังขึ้นสู่ฝั่งเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติการทางบก ซึ่งถึงแม้ว่ารัสเซียจะสามารถทำการควบคุมทะเลในบริเวณทะเลดำและทะเลอะซอฟได้ แต่ปฏิบัติการยกพลขึ้นบกในพื้นที่ที่มีการต่อต้านก็ยังคงเป็นเรื่องที่มีความท้าทายเป็นอย่างมาก และ

กำลังรบยกพลขึ้นบกของรัสเซียมีความเสี่ยงที่จะถูกโจมตีด้วยอาวุธปล่อยนำวิถีต่อต้านรถถังที่ฝ่ายยูเครนนำมาใช้อย่างได้ผลในสงครามทางบก ทำให้รัสเซียเลือกที่จะใช้การเคลื่อนกำลังสู้ฝ่งผ่านทางท่าเรือของเมืองท่าที่ฝ่ายรัสเซียยึดครองได้เพื่อลดความเสี่ยงของการปฏิบัติการ โดยหนึ่งในเมืองท่าสำคัญที่ฝ่ายรัสเซียยึดครองได้ตั้งแต่ในช่วงสัปดาห์แรกของสงครามคือเมือง Berdyansk ในฝั่งทะเลอะซอฟ ซึ่งต่อมารัสเซียได้ใช้ท่าเรือเมือง Berdyansk สำหรับการลำเลียงกำลังรบขึ้นสู้ฝ่งด้วยเรือยกพลขึ้นบกในช่วงเดือนมีนาคม ๒๕๖๕ อย่างไรก็ตาม ฝ่ายยูเครนได้ทำการโจมตีท่าเรือเมือง Berdyansk ในระหว่างที่เรือยกพลขึ้นบกของรัสเซียกำลังขนถ่ายอาวุธและยานเกราะลำเลียงพลขึ้นสู้ฝ่งเมื่อวันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๖๕ ส่งผลให้เรือยกพลขึ้นบกชั้น Alligator จม ๑ ลำ กับเรือยกพลขึ้นบกชั้น Ropucha เสียหาย ๒ ลำ แสดงให้เห็นว่าการเคลื่อนกำลังสู้ฝ่งผ่านทางท่าเรือของเมืองท่าที่ถูกยึดครองได้ยังคงมีความเสี่ยงที่จะถูกต่อต้านอย่างรุนแรงได้

ในส่วนของการโจมตีฝ่ง มีคำกล่าวที่ว่า “A Ship is a Fool to Fight a Fort” หรือเรือรบที่คิดจะต่อสู้กับป้อมปราการ (บนฝ่ง) นั่นคือคนโง่ หมายถึง เรือรบจะเป็นฝ่ายเสียเปรียบต่อป้อมปราการที่มีการป้องกันแน่นหนาเสมอ ซึ่งเป็นข้อเท็จจริงสำหรับการรบทางเรือมาตั้งแต่สมัยยุคเรือใบ ซึ่งตั้งแต่ในยุคอุตสาหกรรมเป็นต้นมาการป้องกันฝ่งไม่ได้มีเพียงแค่ป้อมปราการติดอาวุธเท่านั้น แต่ได้มีการพัฒนารูปแบบอื่นที่เป็นอันตรายต่อเรือรบขนาดใหญ่ไม่น้อยไปกว่ากัน เช่น ทุ่นระเบิด เรือเร็วโจมตี และเรือดำน้ำขนาดเล็ก เป็นต้น แต่สืบเนื่องจากหลักการรบทางเรืออีกประการที่ว่า “The Seat of Purpose is on the Land” ที่กล่าวถึงความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันระหว่างวัตถุประสงค์ของการรบทางเรือกับสถานการณ์บนฝ่ง ทำให้กำลังทางเรือหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องมีการปฏิบัติการที่เกี่ยวข้องกับเป้าหมายบนฝ่ง ได้แก่ การยกพลขึ้นบก และการโจมตีฝ่ง อย่างไรก็ตาม ในสมัยปัจจุบันที่มีการพัฒนาเทคโนโลยีปืนใหญ่เรือและอาวุธปล่อยนำวิถี

โจมตีฝั่งระยะไกล (Standoff) ทำให้เรือรบมีบทบาทในการโจมตีฝั่งอย่างได้ผลมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้กำลังทางเรือยังสามารถอาศัยข้อได้เปรียบของความคล่องตัวในการเคลื่อนที่เพื่ออาศัยปัจจัยของการโจมตี (Surprise) หรือการซ่อนพราง (Stealth) เพื่อไม่ให้หน่วยป้องกันฝั่งมีการตั้งตัว รวมถึงการใช้อาวุธปล่อยนำวิถีระยะไกลเพื่อให้อยู่นอกกระแสบางของอาวุธป้องกันฝั่ง

ภาพที่ ๔ ภาพนิ่งจากคลิปวิดีโอการโจมตีฝั่งด้วยอาวุธปล่อยนำวิถี Kalibr ของรัสเซีย

ที่มา: สำนักข่าว Zvezda ของรัสเซีย

ในสงครามรัสเซีย-ยูเครน นอกเหนือจากการปิดอ่าวและการเคลื่อนกำลังสู่ฝั่งแล้ว รัสเซียยังได้ใช้ประโยชน์ของการควบคุมทะเลช่วงต้นสงครามในการโจมตีฝั่งที่เป็นเป้าหมายสำคัญในยูเครน ทั้งในส่วนของ การสนับสนุนการยึดครองเมืองท่าสำคัญ เช่น เมืองท่า Mariupol ในชายฝั่งทะเลอะซอฟ และในส่วนของ การยิงอาวุธปล่อยนำวิถีโจมตีฝั่งระยะไกล Kalibr จากเรือดำน้ำและเรือดำน้ำในทะเลดำต่อเป้าหมายทางบกอื่นๆ ลึกเข้าไปบนฝั่งยูเครน

เพื่อสนับสนุนแนวรบทางบก ซึ่งอาวุธปล่อยนำวิถี Kalibr 3M14 มีระยะ
ยิงถึง ๑,๖๐๐ ไมล์ทะเล สามารถยิงจากทะเลดำถึงกรุงคีฟและเมืองสำคัญอื่น ๆ
ของยูเครนได้อย่างง่ายดาย โดยจะเห็นว่าการล่าทางเรือรัสเซียได้พยายาม
หลีกเลี่ยงคำกล่าวที่ว่า A Ship is a Fool to Fight a Fort ด้วยการอาศัย
ปัจจัย Standoff Surprise และ Stealth ด้วยการใช้อาวุธปล่อยนำวิถี
ระยะไกลจากเรือผิวน้ำและเรือดำน้ำ อีกทั้งยังมีปฏิบัติการข่าวสารในการ
เผยแพร่ภาพถ่ายและคลิปวิดีโอของการยิงอาวุธปล่อยนำวิถี Kalibr จากท่อยิง
Vertical Launch System ของเรือฟริเกตชั้น Admiral Grigorovich และ
เรือดำน้ำชั้น Kilo (Project 636.3) ของกองเรือทะเลดำ นอกจากนี้ยังมี
ภาพการโหลดลูกอาวุธปล่อยนำวิถี Kalibr เพิ่มเติมที่ฐานทัพเรือ Sevastopol
ตั้งแต่เดือนมีนาคม ๒๕๖๕ ทั้งนี้จากสงครามรัสเซีย-ยูเครน จะเห็นว่า
เรือดำน้ำดีเซล-ไฟฟ้า ยังคงมีข้อจำกัดในการโจมตีฝั่งด้วยอาวุธปล่อยนำวิถี
ในสงครามหรือการปฏิบัติการขนาดใหญ่เนื่องจากมีจำนวนลูกอาวุธปล่อย
นำวิถีที่จำกัด ทำให้ต้องใช้เรือดำน้ำจำนวนหลายลำ หรือจำเป็นต้องกลับ
เข้ารับการโหลดลูกอาวุธปล่อยนำวิถีเพิ่มเติมบ่อยครั้ง

ภาพที่ ๕ ภาพถ่ายเรือดำน้ำชั้น Kilo (Project 636.3) ทำการโหลดอาวุธปล่อยนำวิถี Kalibr
เพิ่มเติมที่ฐานทัพเรือ Sevastopol เมื่อเดือนมีนาคม ๒๕๖๕

การควบคุมทะเลที่มีการต่อต้าน (Disputed Sea Control) และการปฏิเสธการใช้ทะเล (Sea Denial)

การครองทะเลตามแนวคิดของ Mahan และ Corbett สื่อความหมายถึงการได้มาซึ่งเสรีภาพอย่างสมบูรณ์ของการปฏิบัติการในทะเลทั้งในมิติบนผิวน้ำ ห้วงอากาศเหนือผิวน้ำ และใต้น้ำ ด้วยการรบบทางเรือขนาดใหญ่อย่างเด็ดขาดเพื่อทำลายกำลังรบของฝ่ายศัตรูให้หมดไป (ตามแนวคิดของ Mahan) หรือการทำลายกำลังรบของฝ่ายศัตรูร่วมกับการปิดอ่าว (ตามแนวคิดของ Corbett) อย่างไรก็ดี ในสมัยปัจจุบันเป็นที่ยอมรับว่าการได้มาซึ่งการครองทะเลอย่างสมบูรณ์เป็นสถานะที่มีความเป็นไปได้น้อย และในทางปฏิบัติกำลังทางเรือจะสามารถทำได้เพียงการควบคุมทะเลเฉพาะในพื้นที่และช่วงเวลาที่ต้องการ ซึ่งในกรณีที่ฝ่ายศัตรวยังคงมีขีดความสามารถทางทหารอยู่ จะส่งผลให้การควบคุมทะเลอาจถูกต่อต้านจากฝ่ายศัตรูได้ ไม่ว่าจะเป็นการต่อต้านด้วยกำลังทางเรือ หรือการต่อต้านด้วยกำลังป้องกันฝั่ง ซึ่งในสถานการณ์การรบบทางเรือทั่วไปแล้วจะมีลักษณะของการควบคุมทะเลที่มีการต่อต้าน (Disputed Sea Control) มากกว่าการควบคุมทะเลอย่างสมบูรณ์ โดยฝ่ายที่มีกำลังทางเรือเหนือกว่ามักได้มาซึ่งการควบคุมทะเลในห้วงเวลาที่ต้องการในบริเวณทะเลเปิดห่างฝั่ง แต่มักมีการต่อต้านจากฝ่ายที่มีกำลังทางเรือด้อยกว่าในบริเวณใกล้ฝั่ง ในขณะที่หากกำลังทางเรือมีขีดความสามารถเพียงแค่จำกัดการปฏิบัติการทางเรือของฝ่ายศัตรูแต่ยังไม่เพียงพอที่จะได้มาซึ่งเสรีภาพในการปฏิบัติการทางทะเลของฝ่ายเรา จะเป็นกรณีของการปฏิเสธการใช้ทะเล (Sea Denial) ทั้งนี้ การได้มาซึ่งการควบคุมทะเลนั้นนอกเหนือจากการมีเสรีในการปฏิบัติการทางเรือของฝ่ายเราแล้ว ยังหมายรวมถึงการจำกัดเสรีในการปฏิบัติการทางเรือของฝ่ายศัตรูด้วย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าการปฏิเสธการใช้ทะเลนั้นเป็นองค์ประกอบหนึ่งของการควบคุมทะเล

ในกรณีสงครามรัสเซีย-ยูเครน ถึงแม้ว่า ทร.ยูเครนจะสูญเสียกำลังทางเรือส่วนใหญ่ไปตั้งแต่เหตุการณ์รัสเซียยึดครองไครเมียเมื่อปี ๒๕๕๘ แต่รัสเซียก็ยังไม่สามารถได้มาซึ่งการครองทะเล หรือการควบคุมทะเลได้ โดยสมบูรณ์เนื่องจากยังคงมีความพยายามต่อต้านจากยูเครน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของกำลังป้องกันฝั่งที่มีการโจมตีกำลังทางเรือของรัสเซียด้วยจรวดหลายลำกล้อง โดรนติดอาวุธ และอาวุธปล่อยนำวิถี ตัวอย่างเช่น การต่อต้านการเคลื่อนกำลังสู่งผ่านทางท่าเรือเมือง Berdyansk ที่ได้กล่าวไปข้างต้น และอีกหนึ่งในความสูญเสียสำคัญของกำลังทางเรือรัสเซียคือกรณีเรือลาดตระเวน Moskva ซึ่งเป็นเรือธงของกองเรือทะเลดำ ถูกโจมตีด้วยอาวุธปล่อยนำวิถี Neptune จากฐานยิงบนฝั่งของยูเครนจนกระทั่งจมลงในเวลาต่อมา โดยเรือลาดตระเวน Moskva มีขีดความสามารถหลักในการรบผิวน้ำและการป้องกันภัยทางอากาศด้วยอาวุธปล่อยนำวิถีพื้น-สู่-พื้น P-1000 Vulkan กับอาวุธปล่อยนำวิถีพื้น-สู่-อากาศ S-300 แต่ไม่มีขีดความสามารถในการโจมตีฝั่ง ซึ่งบทบาทสำคัญของเรือลาดตระเวน Moskva คือการทำหน้าที่เป็นเรือป้องกันภัยทางอากาศระยะไกลสำหรับกำลังทางเรือของรัสเซียบริเวณตอนเหนือของทะเลดำและฐานที่ตั้งของรัสเซียบนเกาะงู แสดงให้เห็นตัวอย่างสำคัญว่าการได้มาซึ่งการควบคุมทะเลโดยสมบูรณ์เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยาก ถึงแม้ว่าฝ่ายศัตรูจะมีกำลังด้อยกว่าแต่ยังคงมีขีดความสามารถในการต่อต้านการปฏิบัติการของฝ่ายเรา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริเวณพื้นที่ใกล้ฝั่ง

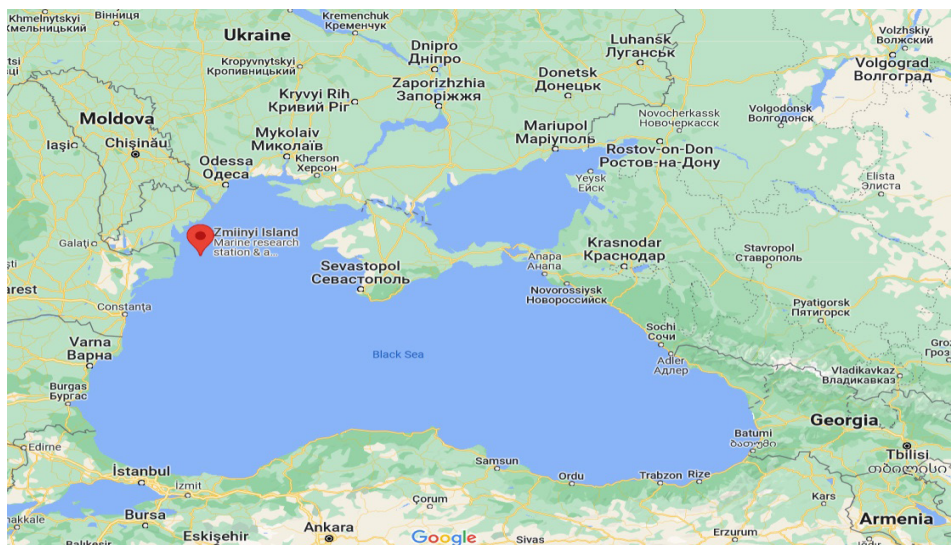

ภาพที่ ๖ เรือลาดตระเวน Moskva ของรัสเซียได้รับความเสียหายจากการถูกอาวุธปล่อยนำวิถีในทะเลดำก่อนจะจมลงในที่สุด
ที่มา: กระทรวงกลาโหมรัสเซีย

อย่างไรก็ดี การต่อต้านของยูเครนยังไม่ถึงขั้นการปฏิเสธการใช้ทะเล (Sea Denial) โดยกำลังทางเรือของรัสเซียยังคงมีเสรีในการปฏิบัติบริเวณทะเลดำและทะเลเอซอฟในระดับหนึ่ง โดยเฉพาะในบริเวณทางฝั่งและนอกชายฝั่งที่อยู่ในความควบคุมของกำลังรัสเซีย เพียงแต่ต้องเพิ่มความระมัดระวังในการปฏิบัติการใกล้ฝั่ง และมีการประเมินว่ารัสเซียจะยังคงใช้กำลังทางเรือให้ได้มาซึ่งการควบคุมทะเลที่มีการต่อต้านเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติการทางบกด้วยการปิดอ่าว การเคลื่อนกำลังสู่ฝั่ง และการโจมตีฝั่งต่อไป

เกาะงู (Snake Island) กับการล่าถอยของรัสเซียในทะเลดำ

เกาะงู (Snake Island / Zmiinyi Island) ตั้งอยู่บริเวณปากแม่น้ำดานูบทางตะวันตกเฉียงเหนือของทะเลดำ ห่างจากชายฝั่งยูเครนเพียงประมาณ ๑๙ ไมล์ทะเล เป็นที่ตั้งของหน่วยป้องกันชายแดนขนาดเล็กของยูเครน และเป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญที่ยูเครนใช้อ้างอิงในการกำหนดอาณาเขตทางทะเลในทะเลดำ โดยรัสเซียได้เข้ายึดเกาะงูตั้งแต่การเปิดฉากบุกยูเครนวันแรก ในวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕ และรัสเซียได้ใช้เกาะงูเป็นที่ตั้งของระบบป้องกันภัยทางอากาศครอบคลุมพื้นที่ทางตะวันตกของทะเลดำ เพื่อสนับสนุนกำลังทางเรือจากฐานทัพเรือ Sevastopol บนคาบสมุทรไครเมียที่ทำหน้าที่ควบคุมทะเลและปิดอ่าวเมืองท่าสำคัญของยูเครนในชายฝั่งทะเลดำอย่างได้ผลในช่วงแรกของสงคราม รวมถึงมีความเป็นไปได้ที่รัสเซียจะใช้เกาะงูเป็นฐานทัพหน้าสำหรับการยกพลขึ้นบกในการเข้ายึดเมืองท่า Odesa กับพื้นที่ชายฝั่งด้านใต้ของยูเครนเพื่อไปบรรจบกับการยึดครอง Kherson Oblast และปิดเส้นทางออกสู่ทะเลดำของยูเครนทั้งหมด

ภาพที่ ๗ แผนที่เกาะงูในทะเลดำ
ที่มา: Google Maps

อย่างไรก็ดี หลังจากการสูญเสียเรือลาดตระเวน Moskva ซึ่งเป็นขีดความสามารถหลักในการป้องกันภัยทางอากาศบริเวณทางตอนเหนือของทะเลดำของรัสเซียในเดือนเมษายน ประกอบกับระยะทางถึงเกาะงูที่อยู่ใกล้ชายฝั่งยูเครนมากกว่าฐานทัพเรือ Sevastopol ของรัสเซีย ส่งผลให้ยูเครนมีเสรีเพิ่มมากขึ้นในการใช้อากาศยานและโดรนติดอาวุธในการโจมตีฐานที่ตั้งของรัสเซียบนเกาะงูและขัดขวางเส้นทางการส่งกำลังบำรุงของรัสเซียไปยังเกาะงูในช่วงเดือนพฤษภาคม ทำให้รัสเซียต้องสูญเสียกำลังทางเรือประกอบด้วย เรือจู่โจมชั้น Raptor จำนวน ๔ ลำ เรือลำเลียงพลชั้น Serna จำนวน ๑ ลำ และเรือลากจูงขนาดใหญ่ Vasily Bekh ในระหว่างช่วงเดือนพฤษภาคม-มิถุนายน จนกระทั่งในวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๖๕ รัสเซียได้ประกาศถอนกำลังจากเกาะงูและเปิดเส้นทางเดินเรือในทะเลดำสำหรับการขนส่งผลผลิตทางการเกษตรออกจากยูเครนเพื่อลดผลกระทบของวิกฤตความขาดแคลนอาหารและธัญพืชจากยูเครน

ทั้งนี้ ถึงแม้ว่าการถอนกำลังรัสเซียออกจากเกาะงูจะถูมองว่าเป็นชัยชนะของยูเครน แต่ก็มีแนวโน้มว่ายูเครนจะไม่สามารถวางกำลังเพื่อใช้ประโยชน์จากเกาะงูในทางทหารได้ เนื่องจากความเสี่ยงในการถูกโจมตีทางอากาศจากรัสเซีย ส่งผลให้สถานการณ์ในบริเวณเกาะงูมีลักษณะของการปฏิเสธการใช้ทะเลที่ไม่มีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งใช้ประโยชน์จากพื้นที่ดังกล่าวได้

ข้อสรุป

ตั้งแต่เริ่มสงครามรัสเซีย-ยูเครนเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ รัสเซียมีความได้เปรียบด้านกำลังทางเรือและสามารถทำการควบคุมทะเลในบริเวณทะเลดำและทะเลเอuxeอย่างได้ผล นอกจากนี้ยังมีการนำผลของการควบคุมทะเลไปใช้ประโยชน์เกี่ยวข้องกับสถานการณ์บนฝั่ง ทั้งการปิดอ่าว การเคลื่อนกำลังสู่ฝั่ง และการโจมตีฝั่ง อย่างไรก็ตาม ยูเครนยังคงมีความพยายามต่อต้านการปฏิบัติการทางเรือของรัสเซีย ส่งผลให้การควบคุมทะเลของรัสเซียเป็นลักษณะของการควบคุมทะเลที่มีการต่อต้านและกำลังทางเรือของรัสเซียได้รับความเสียหายอยู่บ้าง ทั้งนี้ การปฏิบัติการของฝ่ายรัสเซียในสงครามรัสเซีย-ยูเครน ได้เข้าสู่ช่วงที่ ๒ ในการเน้นการปฏิบัติการทางภาคใต้ของยูเครนตั้งแต่ต้นเดือนเมษายนเป็นต้นมา ในขณะที่นานาชาติกำลังเพิ่มการสนับสนุนอาวุธยุทโธปกรณ์ให้กับยูเครน ซึ่งมีความเป็นไปได้ว่าอาจทำให้ยูเครนสามารถปฏิเสธการใช้ทะเลในบริเวณใกล้ฝั่งได้ ทั้งนี้ สงครามรัสเซีย-ยูเครน ในภาพรวมยังคงมีแนวโน้มที่จะยืดเยื้อไปจนถึงช่วงฤดูหนาวและนักสงครามทางเรือคงต้องติดตามสถานการณ์เพื่อศึกษาบทเรียนจากเหตุการณ์จริงควบคู่กับการศึกษาทางทฤษฎีต่อไป

น.ท.สุระ บรรจงจิตร รับราชการในกองทัพเรือมากกว่า ๒๐ ปี ได้เคยผ่านประสบการณ์การปฏิบัติงานสำคัญได้แก่ หลักสูตรวิทยาการและเทคโนโลยีเรือดำน้ำเยอรมนี หลักสูตรการฝึกหนักรยานจากเรือดำน้ำเนเธอร์แลนด์ กำลังพลรับเครื่องฝึกศูนย์ยุทธการเรือดำน้ำ ผู้สังเกตการณ์การฝึกในเรือดำน้ำชั้น Los Angeles ของ ทร.สหรัฐฯ ผู้สังเกตการณ์การฝึกในเรือดำน้ำชั้น 212A ของ ทร.เยอรมนี หัวหน้าชุดฝึกศูนย์ยุทธการเรือดำน้ำและครูฝึกเรือดำน้ำของกองเรือดำน้ำกองเรือยุทธการ น.ท.สุระ ได้ลาออกจากราชการเมื่อปี ๒๕๖๒ ปัจจุบันเป็นที่ปรึกษาอิสระและผู้เชี่ยวชาญด้านเรือดำน้ำที่ SubmarineConsulting.com

เอกสารอ้างอิง

๑. Milan Vego, General Naval Tactics: Theory and Practice (Naval Institute Press, 2020), pp. 1-4
๒. Naval Doctrine Publication 1: Naval Warfare (April 2020), pp. 5-6
๓. Bernard Brodie, A Layman's Guide to Naval Strategy (Princeton UP, 1942)
๔. Milan Vego, Maritime Strategy and Sea Control: Theory and Practice (Routledge, May 2016), pp. 19-20
๕. Wayne Hughes, John Girrier, Fleet Tactics and Naval Operations (Naval Institute Press, 3rd Edition, 2018), pp. 24-26
๖. B. J. Armstrong, "The Russo-Ukrainian War at Sea: Retrospect and Prospect." <https://warontherocks.com/2022/04/the-russo-ukrainian-war-at-sea-retrospect-and-prospect/>, April 2022
๗. Hughes, Fleet Tactics and Naval Operations, p. 26